

05. Zinkboerenkers en andere zinkplanten in Wezel, Lommel en Overpelt

Rutger BARENDSE, Sint-Odradastraat 4, B-2490 Balen

Zinkvioletje.

Schijnbaar nieuwe vondsten van Zinkboerenkers in Wezel (Bal en Mol, provincie Antwerpen) in 2004 waren de aanleiding om in 2005 op zoek te gaan naar meer. Succes verzekerd, aangezien veel van de wegen rond Wezel, Lommel en Overpelt gefundeerd zijn op door zware metalen vervuilde grond uit de omgeving van de zinkverwerkende fabrieken in Overpelt en Balen-Wezel. Ook naar andere zinkplanten werd gezocht.

Tot 2004 - nieuwe vondsten?

Op papier kan iets nieuw lijken, maar in de praktijk is dat het soms toch niet. Staf Van Reet, een bekende plantdeskundige uit de Antwerpse Kempen, bleek later de diverse, rijke groeiplaatsen van zinkplanten in de omgeving van Wezel al 'van 30 jaar terug' te kennen. Deze kennis was alleen nog niet doorgedrongen tot de atlanten en de literatuur. Om voor nieuwe vondsten op zeker te spelen, werden recente waarnemingen van Zinkboerenkers - van andere zinkplanten was tot dan toe niets bekend - opgevraagd bij het Instituut voor Natuurbehoud (IN). Zo zou er in elk geval zekerheid over zijn of de vondsten nieuw waren voor de databank of niet.

Buiten de vondsten in Oost-Limburg werd Zinkboerenkers tot 2004 waargenomen in de uurhokken C6-17, C6-26 en C6-27 (Figuur 1). Het betreft steeds 1 kilometerhok binnen het uurhok of een niet gespecificeerde waarneming binnen het uurhok.

2005 - nieuwe vondsten!

In 2005 werd de omgeving van de zinkverwerkende fabrieken onderzocht op de aanwezigheid van Zinkboerenkers. Op vrij veel plekken rond de fabrieken en langs de weg tussen de fabrieken stond Zinkboerenkers.

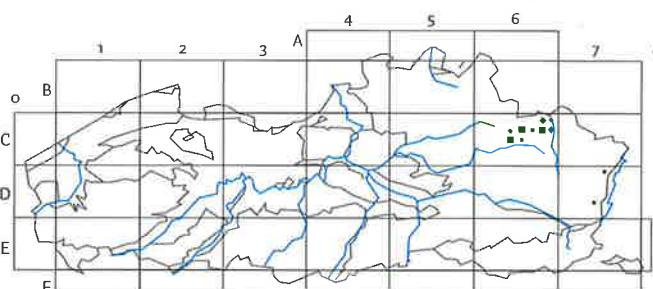
De standplaats is bijna overal beperkt tot een zone op maximaal 10 meter van de verharde weg. Slechts op enkele plaatsen (omgeving Overpelt-Cité, Overpelt-Fabriek, Lommel stationsterrein en omgeving van het voetbalveld tegenover Umicore-Balen) treedt de soort in grotere vlakken op. In met verbeterde grond aangelegde gazons (met zinkhoudende onderbodem) en in het plantsoen of in bosjes op zinkhoudende grond lijdt Zinkboerenkers een mager bestaan. Ze floreert echter in kort blijvende vegetaties op relatief open gronden met zwarte, stenige zinkhoudende ondergrond. Dit laatste treedt veelal

langs wegen op. In magere gazons (maaïen en afvoeren) op zinkhoudende grond treedt Zinkboerenkers soms massaal op. In heideachtige vegetaties (brem-struikheide) op zinkhoudende grond is de soort her en der nog in plekken te vinden. Zinkboerenkers lijkt Pijpenstrootje te mijden, maar deze vaststelling is slechts gebaseerd op eigen waarnemingen.

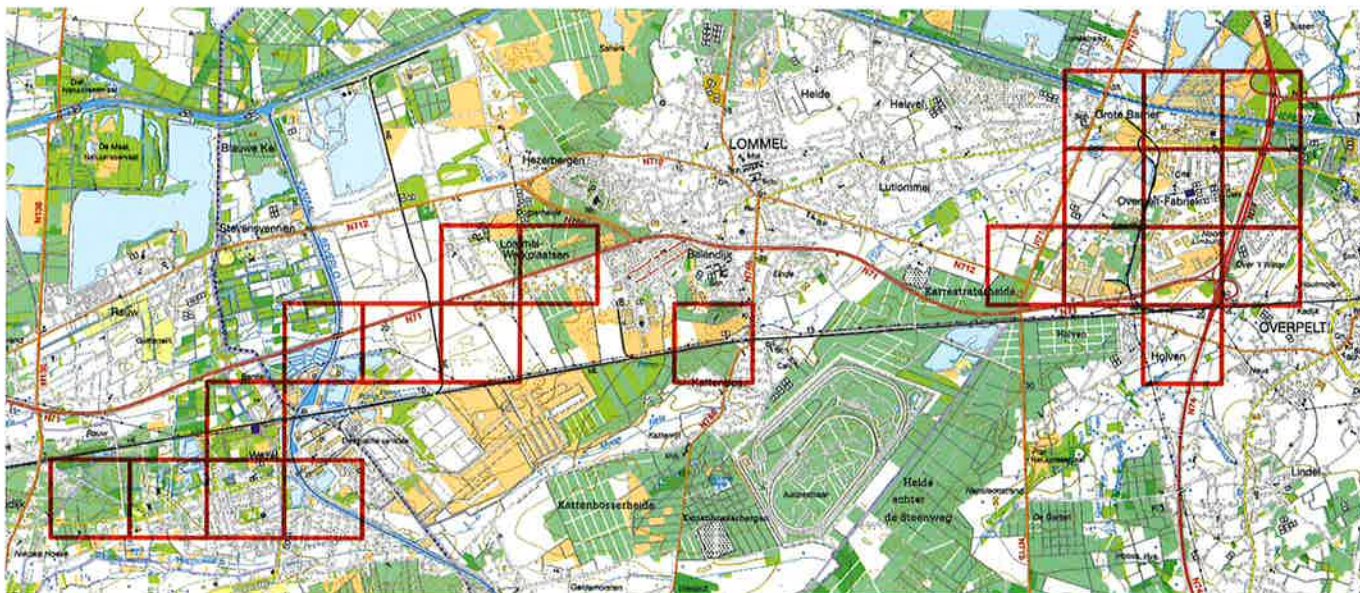
Som van de vondsten

In 2005 werd Zinkboerenkers aangetroffen in 18 kilometerhokken. De in de Limburgse Plantenatlas (Berten, 1993) aangegeven kilometerhokken bij Overpelt vallen hierbinnen (C61744, C62721), de door de databank aangegeven uurhokken (C617, C626, C627) eveneens. In C62632 werd de soort aangetroffen met behulp van gegevens uit de databank. In haar totaliteit betreft de geconstateerde verspreiding van Zinkboerenkers in de omgeving Wezel-Lommel-Overpelt 22 kilometerhokken. Omgerekend naar uurhokken zijn C618, C624, C634, C625, C628, C635 niet eerder doorgegeven. Inclusief de op Figuur 2 aangegeven 3 uurhokken gaat het hier (kaart C6) dus om 9 uurhokken in totaal.

Figuur 1. Verspreiding Zinkboerenkers 1972-2004 (Van Landuyt et al., 2006).

Figuur 2. Huidige gekende verspreiding van Zinkboerenkers in Noord-Limburg. □ Kilometerhokken met waarnemingen van de Zinkboerenkers in Noord-Limburg.

Uitbreiding?

De verspreiding van Zinkboerenkers volgt het verspreidingsgebied van gronden met een hoge concentratie aan zink en andere zware metalen. Wat dat betreft, zijn er nog heel wat plaatsen te bedenken waar de soort nu nog niet staat, maar waar de vervuiling dusdanig is dat de soort het er goed zou doen. In die zin is er nog uitbreiding te verwachten. Vermoedelijk is dit een geleidelijk proces van jaren. De vervuilde grond werd immers over de omgeving verspreid in de loop van tientallen jaren en hetzelfde valt te veronderstellen voor Zinkboerenkers (verspreiding al dan niet door de mens, bijvoorbeeld door grond met Zinkboerenkers te verplaatsen).

Eerdere vondsten in Oost-Limburg

Het is interessant de waarnemingen ook te bekijken in het licht van de eerdere vondsten van Zinkboerenkers in Oost-Limburg. Nabij de oude zinkfabriek in Rotem en in Maasmechelen was er in 1979 nog een vindplaats. Aansluitend met de Voerstreek zijn er waarnemingen in de vallei van de Geul in Nederlands-Limburg en Wallonië.

Andere zinkflora

Behalve Zinkboerenkers werd ook 1 plek met Zinkviooltje (*Viola calaminare*) gevonden. Het ging om 20 pollen in een schraal grasland onder de rook van Umicore in Overpelt. Deze plant werd nog nooit eerder gezien in de Kempen (persoonlijke mededeling W. Van Landuyt). De dichtstbijzijnde vindplaatsen betreffen de Boven-Geul en haar oorsprongriviertjes. Engels gras (*Armeria maritima*) is in Wezel, Lommel en Overpelt erg algemeen. Of het de zinkvariant van de ondersoort 'halleri' van Engels gras (*Armeria maritima* ssp. *halleri* var. *calaminaria*) betreft, kon nog niet worden vastgesteld. Een melding van W. Van Landuyt in de omgeving van Mol betreft wel deze variatie. Naar alle waarschijnlijkheid zijn daarom alle gevallen van Engels gras in Wezel, Lommel en Overpelt tot de zinkvariant te rekenen. Engels gras werd overigens tot 1992 (Berten, 1993) in deze omgeving in het geheel niet opgegeven.

Zinkblaassilene (*Silene vulgaris* ssp. *vulgaris* var. *humilis*) wordt niet overal herkend vanwege sterke gelijkenis met vormen van Blaassilene (*Silene vulgaris* ssp. *vulgaris*). Nabij Umicore in Balen staan momenteel 5 pollen Blaassilene, langs de weg geflankeerd door Engels gras, die qua plantgrootte, groeiwijze en bladvorm weinig anders lijken dan de gewone Blaassilene. Blaassilene wordt overigens al van vóór 1992 gemeld bij Umicore-Balen (Berten, 1993).

Spoor Zinkviooltje.

Zinkviooltje.

Of Zinkzwenkgras en Genaald schaapegras (*Festuca aquisgranensis* syn. *Festuca ophioliticola* ssp. *calaminare* behorende bij de *Festuca-ovina*-groep) hier ook voorkomen, is niet geweten. De soort is nu nog altijd beperkt tot het grensgebied van België, Nederland en Duitsland, met een enkele waarneming te Blankenrode (Duitsland) in het natuurgebied Bleikuhlen (Haupler et al., 2003). Dit laatste gebied is beroemd om zijn uitgebreide zinkflora zoals het endemische Westfaals zinkviooltje (*Viola guestphalica*) en Zinkveldmuur (*Minuartia verna* ssp. *hercynica*). Ook deze 2 zijn helaas niet gevonden in Wezel, Lommel en Overpelt.

Zinkboerenkers bedreigd

Zinkboerenkers wordt bedreigd, onder meer door het voor de hand liggende opschonen of bedekken van de vervuilde gronden. Dit gebeurt inmiddels al op diverse plaatsen, zoals op de voormalige camping langs vliegveld de Keiheuvel (Balen). Maar ook een nieuw soort vervuiling vormt een bedreiging. Langs de expressweg Mol-Lommel-Overpelt worden tijdens de winter tonnen strooizout uitgereden, net als elders in West-Europa. Plekken waar veel zout water de wegen verlaat, worden ingenomen door Deens lepelblad (*Cochlearia danica*), dat plaatselijk Zinkboerenkers wegconcurrert.

Referenties

- BERTEN, B., 1993. Limburgse Plantenatlas I-IV. Provincie Limburg, Hasselt.
- BERTEN, B. & L. GORA, 2002. Evolutie van het plantenbestand in de Provincie Limburg, Rode Lijst van planten en plantengemeenschappen in Limburg, Rapport Instituut voor Natuurbehoud, Brussel, 104p.
- HAUPLER, H., A. JAGEL & W. SCHUMACHER 2003. Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen in Nordrhein-Westfalen. Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten NRW, Recklinghausen, 616p.
- VAN LANDUYT, W., I. HOSTE, L. VANHECKE, P. VAN DEN BREMT, W. VERCRUYSSÉ & D. DE BEER, 2006. Atlas van de Flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest. Instituut voor natuur en bosonderzoek, Nationale Plantentuin van België & FLOWER, 1008p.

Zinkboerenkers.